

Talentvolle leerlingen, wat hebben ze nodig?

Februari 2023

Inleiding

Heb je een of meer leerlingen met kenmerken van begaafdheid in de klas (we noemen ze in het vervolg van dit artikel talentvolle leerlingen), dan is de vraag hoe je deze leerling het beste kunt bedienen. Reguliere lesmethodes voldoen meestal niet voor deze leerlingen. Je zult als leraar heel goed moeten kijken hoe je ervoor kunt zorgen dat deze leerlingen toch in hun behoeften worden voorzien. Dit vraagt een flexibele houding van de leraar en inzicht in wat talentvolle leerlingen in het algemeen nodig hebben en vervolgens toegespitst op wat deze specifieke leerling nodig heeft. Hoe je een les differentieert valt of staat bij de leraar die bepaalt wat het meest passend is voor elke leerling, kijkend naar diens individuele leerbehoeftes en een responsieve en dynamische leeromgeving is daarom belangrijk (Dai & Chen, 2013). Met een responsieve leeromgeving bedoelen Dai & Chen een leeromgeving waarin de leraar reageert op de signalen die leerlingen uitzenden en waarin de leraar ruimte geeft aan initiatieven van de leerling om vervolgens het aanbod daarop af te stemmen, met in het achterhoofd de onderwijsdoelen die behaald moeten worden.

Eerst een praktijkvoorbeeld

Een responsieve leeromgeving creëren is nog niet zo makkelijk: de praktijk is vaak weerbarstig. Soms is iets niet wat het lijkt. Neem Tom uit groep 5.

Casus

Tom zit in groep 5 van de basisschool. Hij kan zich moeilijk concentreren tijdens de lessen en is snel afgeleid. Hij raffelt zijn schoolwerk af en vindt de meeste lessen niet interessant. Zijn schoolresultaten zijn wisselend en vooral begrijpend lezen valt in negatieve zin op (IV-Citoscore). Ook tijdens de Nieuwsbegriplessen laat Tom steken vallen. In zijn antwoorden op de vragen, baseert hij zich niet alleen op wat hij leest in de leestekst, maar ook op zijn eigen kennis over dit en allerlei verder weg liggende onderwerpen. Tijdens onderwijsleergesprekken laat Tom zien dat hij veel kennis heeft over uiteenlopende onderwerpen en over zijn lievelingsonderwerp 'het heeal'.

Omdat de CITO-scores voor begrijpend lezen tegenvallen en zijn resultaten bij Nieuwsbegrip te wensen over laten besluit zijn leraar hem extra begeleiding te geven tijdens de Nieuwsbegriplessen. Immers: als Tom straks op het voortgezet onderwijs zit, zal hij toch in staat moeten zijn om de vereiste tekstanalyses te kunnen doen.

Tom ziet steeds meer tegen de Nieuwsbegriplessen op en verliest zijn motivatie om zich hiervoor in te zetten.

De leraar probeert Tom met alle goede bedoelingen verder te helpen en hem op het goede spoor te zetten. Maar waardoor missen de interventies hun doel? Welke leerbehoeften heeft Tom eigenlijk?

Uit de casus blijkt dat Tom een talentvolle leerling is. We gaan eens kijken wat onderzoek zegt over wat deze leerlingen nodig hebben, om vervolgens opnieuw te bepalen wat Tom werkelijk nodig heeft.

Leerbehoeften: de 5 C's

Wat hebben talentvolle leerlingen nodig om te leren? We weten dat deze leerlingen over het algemeen sneller leren en minder herhaling nodig hebben. Ze begrijpen de inhoud gemakkelijker op een dieper en complexer niveau dan hun klasgenoten, en zijn wellicht eerder en consequenter in staat zich op een complexere en abstractere manier met meer gevorderde stof bezig te houden (Little, 2018). Wat hebben ze nog meer nodig? Kanevsky & Keighley (2003) hebben in dit kader een interessant onderzoek gedaan. Zij interviewden een aantal leerlingen die op de basisschool waren geïdentificeerd als talentvol, maar op het moment van het onderzoek in het middelbaar onderwijs behoren bij de groep onderpresteerders en/of drop-outs. Deze leerlingen gaven aan dat hun motivatie om te leren afneemt als een aantal aspecten niet voldoende tot hun recht komen. Kanevsky en Keighley vatten dat heel mooi samen in de volgende 5 C's (we hanteren hier even de Engelse termen, wat het makkelijker maakt deze factoren te onthouden):

1. Control
2. Choice
3. Challenge
4. Complexity
5. Caring Teacher

'Control'

De leerlingen in het interview geven aan dat ze het fijn vinden om zelf de controle te pakken over hun leerproces. Ze willen dus niet dat de leraar constant zegt wat ze moeten doen en hoe ze het moeten doen.

Studies die zich richten op intrinsieke motivatie bij het leren noemen vaak 'control' en 'choice'. In deze studies wordt benadrukt dat het belangrijk is dat talentvolle leerlingen een keuze hebben in het leren en zelf controle kunnen houden over hun leerproces (Kanevsky & Keighley, 2003; Tomlinson & Jarvis, 2014).

In principe maakt de term niet zoveel uit: controle, keuze en zelfdeterminatie... alle bevorderen de motivatie om te leren. Kanevsky en Keighly (2003) trekken ze wel uit elkaar. Bij controle gaat het meer om *impliciete* verdeling van de macht. Wie neemt het initiatief? Wat mag de leerling zelf bepalen? Hoeveel eigenaarschap krijgt de leerling over zijn eigen leerproces? Bij keuze, 'Choice' ligt dat net even anders.

'Choice'

De leerlingen uit het onderzoek van Kanevsky en Keighly (2003) geven aan dat het belangrijk is dat leraren vertrouwen hebben in hun vermogen om krachtige keuzes te

kunnen maken. Het gaat hier om expliciete mogelijkheden voor leerlingen om te werken volgens hun eigen plan zodat ze bewust hun eigen keuzes kunnen maken. Het expliciete zit hem in het 'expliciet aanbieden van de keuzes'.

De soort keuzes die leerlingen op school kunnen maken hebben betrekking op:

- Inhoud: de keuze van de onderwerpen/thema's die aan bod komen, maar ook de ruimte om eigen inzichten te verwerken in hun antwoorden.
- Proces: hoe ze leren (lesmethoden, hogere orde denkvaardigheden, leren in een authentieke context) en in welk tempo (bijvoorbeeld snel, individueel bepaald pad met minimale herhaling)
- Omgeving: met wie ze leren (alleen of in kleine groepjes, met klasgenoten die dezelfde interesses hebben, of die ze zelf mogen kiezen).

'Challenge'

De geïnterviewde leerlingen geven aan dat ze uitgedaagd willen worden op school en niet worden lastig gevallen met simpele taken die ze al lang kunnen en waar geen enkel denkwerk voor nodig is. Dit sluit aan op wat Kaplan (2009) en Van Tassel-Baska & Stambaugh (2006) beweren. Ze stellen dat leerlingen met kenmerken van begaafdheid moeten worden uitgedaagd door de lessen meer diepgang en complexiteit te geven en sneller over te stappen op abstracte niveaus van denken.

Door sneller door de basisstof te gaan kunnen deze leerlingen meer tijd besteden aan complexere leerstof, met uitdagende problemen en vragen, waarbij ze hogere orde denkvaardigheden kunnen toepassen, zoals creatieve denkvaardigheden.

'Complexity'

Uitdaging moet altijd in combinatie worden aangeboden met gevorderde/complexiteit inhoud om ervoor te zorgen dat er echte groei plaatsvindt (Little, 2019).

Of een bepaalde taak wel of niet complex is, is volgens Mikulas and Vodanovich (1993) afhankelijk van de ervaringen van een leerling in soortgelijke situaties en varieert dus per leerling. Dit vraagt daarom van een leraar om heel goed te kijken wat een leerling nodig heeft. Het kan dus betekenen dat leerlingen bij bepaalde taken extra ondersteuning nodig hebben en er moet ook heel goed gekeken worden naar welke instructie een leerling nodig heeft. Vaak hebben talentvolle leerlingen instructie nodig die uitdagender is qua inhoud, tempo en complexiteit (Rogers, 2007). Helaas wordt niet altijd goed aangesloten op wat leerlingen nodig hebben. De geïnterviewde leerlingen vertellen dat ze verveeld raken van de vele herhalingen in de lessen. De leerlingen geven aan dat ze nieuwe dingen willen leren, zaken die nuttig zijn, waar ze iets aan hebben in hun latere leven, waar ze zich in vast kunnen bijten.

Little (2019) benadrukt dat het hierbij belangrijk is dat talentvolle leerlingen de mogelijkheid krijgen om in de praktijk te werken met experts vanuit verschillende disciplines, om zo de nodige diepgang en complexiteit te kunnen bewerkstelligen.

'Caring teacher'

De laatste en meest krachtige 'C' focust zich op de karakteristieken van de leraar en zijn manier van lesgeven. Een zorgzame leraar kan de andere C's versterken. Betrokken leraren worden beschreven als onbevooroordeeld, eerlijk, flexibel en humoristisch. Ze maken ruimte

om een praatje het maken met hun leerlingen, gaan in op hun vragen, dagen hun leerlingen uit en willen zelf ook uitgedaagd worden, vinden het leuk om de diepte in te gaan en respecteren hun leerlingen (Bakx et al., 2017). Zorgzame leraren bereiden hun lessen goed voor. Ze laten hiermee ook zien dat ze het belangrijk vinden dat leerlingen zich ontwikkelen, ze nemen hun leerlingen serieus (Lemov, 2022). Ze stimuleren een onderzoekende houding en variëren in hun lesmethoden en mediagebruik. Ze geven hun leerlingen eigenaarschap over onderdelen van het leerproces. Ze zijn begaan met hun leerlingen en zijn enthousiast over zowel de lesinhoud als het lesgeven zelf. Aan alles merk je dat de zorgzame leraar plezier heeft in zijn rol als leraar.

Deze caring teacher brengt de andere 4 C's in de praktijk en hiermee is de cirkel rond!

Analyse van de casus aan de hand van de 5 C's

De reactie van de leraar is heel begrijpelijk. Toetsresultaten laten zien dat Tom moeite heeft met begrijpend lezen, dus is extra begeleiding nodig om de resultaten omhoog te krijgen. Maar als we de 5 C's erbij pakken en bekijken in hoeverre de leraar rekening heeft gehouden met de 5 C's, dan ontstaat een ander beeld.

We beginnen bij de C van 'Complexity en 'Challenge'. Het lijkt erop dat de leesteksten voor Tom te makkelijk zijn. De informatie die aangeboden wordt in de leestekst gaat onvoldoende de diepte in. Tom kan hier nog veel meer over uitweiden. Dit wordt echter niet gewaardeerd. Kortom, de tekst sluit onvoldoende aan bij het voorkennisniveau van Tom. De bijbehorende vragen dagen hem onvoldoende uit (C van Challenge). Tom volgt voor wat betreft begrijpend lezen het reguliere lesprogramma. Hij heeft weinig invloed op zijn leerproces, zo lijkt het (C van 'Control'), en het wordt niet gewaardeerd als hij eigen inzichten verwerkt in zijn

antwoorden (C van 'Choice'). De leraar (de C van 'Caring teacher') doet zijn best en is van goede wil, maar mist het vermogen om in te zien wat Tom echt nodig heeft.

Wat heeft Tom nodig?

Wat heeft Tom dan nodig en hoe kan dit binnen de context bereikt worden?

Je zult eerst moeten achterhalen of Tom werkelijk moeite heeft met begrijpend lezen. Om aan de C's van 'Complexity' en 'Challenge' te voldoen kun je al beginnen met het aanbieden van leesteksten op een hoger niveau. Binnen Nieuwsbegrip kan dit heel makkelijk omdat de lessen gaan tot het niveau derde klas vo. De teksten zijn complexer, er wordt meer beroep gedaan op achtergrondkennis, er worden moeilijkere woorden gebruikt, langere zinnen en de informatiedichtheid is hoger. De vragen over de tekst zijn ook wat moeilijker. Na een aantal lessen kun je Tom zelf vragen hoe hij het vindt om de lessen op een ander niveau te maken. Komt zijn motivatie al een beetje terug? Ook bekijk je samen met hem de

resultaten. Is er nog geen verschil te merken met de 'oude situatie', dan zul je een volgende stap moeten nemen.

Je kunt je afvragen welke opdrachten uit de basisles voor Tom relevant zijn. Kan hij bepaalde opdrachten beter overslaan en heeft hij aangepaste opdrachten nodig?

Het zou kunnen helpen om Tom opdrachten aan te bieden die meer inspelen op de C's 'Control' en 'Choice', die Tom de ruimte geven om zijn kennis te etaleren. Voorbeelden hiervan zijn:

- eigen vragen bij het onderwerp formuleren (en een aantal van deze vragen vervolgens nader laten onderzoeken)
- andere teksten lezen en met elkaar vergelijken
- extra alinea's bij de Nieuwsbegriptekst schrijven.

Opdrachten die Tom meer zullen uitdagen ('C' van 'Challenge') zijn de hogere orde denkvragen, gericht op creativiteit, reflectie en analyse. Bijvoorbeeld: bij een Nieuwsbegrip onderwerp over de verkiezingen in Amerika, zou je kunnen vragen of de huidige manier van stemmen tellen een eerlijke weergave is van het werkelijk aantal stemmen per partij en of hij een eerlijker manier kan bedenken. Hiervoor zal Tom eerst goed moeten nagaan hoe op dit moment bepaald wordt hoeveel stemmen iedere partij heeft behaald en vervolgens zal hij een oordeel moeten vellen of dit eerlijk is en vervolgens ander systeem kunnen bedenken.

Met deze aanpak krijg je mogelijk weer een gemotiveerde leerling terug. Pas als je dat bereikt hebt, kun je nog gaan kijken of hij ook bij teksten op een veel hoger niveau moeite heeft met het adequaat beantwoorden van vragen over de tekst. Heeft hij hier nog steeds moeite mee, dan kun je dit met Tom bespreken en hem uitleggen dat hij uiteindelijk bij zijn eindexamen Nederlands zal moeten kunnen laten zien dat hij dit wel kan. Met gerichte begeleiding kun je hem hier vervolgens mee helpen.

Het is dus van belang dat je als leraar goed kijkt waar het probleem van de leerling ligt. Daar begint het mee: met de 'Caring teacher', die verder kijkt dan de oppervlakte. De andere 4 C's zijn hierbij vervolgens een handig hulpmiddel om te kijken wat nodig is.

Literatuurlijst

Bakx, A., Van Houtert, T., Van de Brand, M. & Hornstra, L. (2017). A comparison of high-ability pupils' views vs. regular ability pupils' views of characteristics of good primary school teachers. *Educational studies*, 45 (1), 35-56.

<https://doi.org/10.1080/03055698.2017.1390443>

Dai D.Y. & Chen F. (2013). Three paradigms of gifted education: In search of conceptual clarity in research and practice. *Gifted Child Quarterly*, May 31, 2013.

<https://doi.org/10.1177/0016986213490020>

Kanevsky, L., & Keighley, T. (2003). To produce or not to produce? Understanding boredom and the honor in underachievement. *Roeper Review*, 26(1), 20-28.
<http://dx.doi.org/10.1080/02783190309554235>

Kaplan, S.N. (2009). Layering differentiated curricula for the Gifted and talented. In: F.A. Karnes & S.M. Bean (Eds.) *Methods and materials for teaching the gifted* (3rd ed., pp 107 -135). Prufrock Press.

Lemov, D. (2022). *Teach Like a Champion 3.0*. CED-groep.

Little, C. A. (2018). Teaching strategies to support the education of gifted learners. In S. I.Pfeiffer (Red.), *APA Handbook of Giftedness and Talent* (pp. 371-385). American psychological Association. <http://dx.doi.org/10.1037/0000038-024>

Mikulas, W. L., & Vodanovich, S. J. (1993). The essence of boredom. *The Psychological Record*, 43, 3-12.

Rogers, K. B. (2007). Lessons learned about educating the gifted and talented: A synthesis of the research on educational practice. *Gifted child quarterly*, 51(4), 382-396.
<https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1177/0016986207306324>

Van Tassel-Baska, J. & Stambaugh, T. (2006). *Comprehensive curriculum for gifted learners* (3rd ed.). Allyn & Bacon.

Tomlinson C.A. & Jarvis J.M. (2014). Case Studies of Success: Supporting Academic Success for Students with High Potential from Ethnic Minority and Economically Disadvantaged Backgrounds. *Journal for the Education of the Gifted* 37 n3 (Sep 2014): 191-219

Tekst: **Swaan Smit**, auteur bij Nieuwsrekenen en tevens ECHA-specialist (Specialist hoogbegaafdheid)

Reageren: nieuwsbegrip@cedgroep.nl

Alle Nota Benes vind je op www.nieuwsbegrip.nl/page/1052/is-er-een-overzicht-van-de-verschenen-nota-bene-s